

STATISTIČNO SPREMLJANJE IN UPORABA SODOBNIH PLAČILNIH INSTRUMENTOV V SLOVENIJI V PRVI POLOVICI LETA 1998

Alenka Šteblaj

1. UVOD

Statistično zbiranje in objavlanje podatkov o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov, to je plačilnih kartic, čekov, bančnih avtomatov in o razvoju mreže bančnih avtomatov ter elektronskih prodajnih mest je v interesu vseh udeležencev tega poslovanja. Banka Slovenije zbira podatke o prometu s sodobnimi plačilnimi instrumenti z vidika skrbi za splošno likvidnost plačevanja v državi, za kar je odgovorna po 2. členu Zakona o Banki Slovenije. Banke in drugi izdajatelji lahko na podlagi agregatnih podatkov ocenijo svoje mesto v primerjavi s konkurenco na trgu, uporabniki pa so na podlagi objavljenih podatkov seznanjeni s ponudbo in razvojem tovrstnega poslovanja.

1.1. Zakonska opredelitev sistema poročanja

Banka Slovenije statistično spremlja uporabo sodobnih plačilnih instrumentov na osnovi Sklepa o pošiljanju podatkov o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov (Ur.list RS št.73/95) in Navodila za izpolnjevanje obrazcev o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov (Ur.list RS št.76/96).

Poročevalci posredujejo podatke četrletno na predpisanih obrazcih, objavljenih in podrobno opredeljenih v Navodilu. Zbiranje podatkov je vsebinsko razdeljeno v dva sklopa: obrazci A podatki o prometu s sodobnimi plačilnimi instrumenti in obrazci B opisni podatki in podatki o mreži bankomatov in elektronskih prodajnih mest.

Kratka predstavitev vsebine obrazcev:

- SPI-A1 Plačilne kartice domačih izdajateljev (domače in licenčne kartice, število izdanih kartic ob koncu četrletja in promet v četrletju)
- SPI-A2 Plačilne kartice tujih izdajateljev (spremlja se uporaba promet v Sloveniji)
- SPI-A3 Bančni avtomati v mreži (število in promet na bankomatih v Sloveniji)
- SPI-A4 Čeki domačih izdajateljev in promet prek POS terminalov (število čekovnih kartic, promet s čeki in promet z debetnimi karticami prek POS terminalov)
- SPI-A5 Čeki tujci (izdaja tujih potovalnih čekov od slovenskih poslovnih bank)
- SPI-B1 Lastnosti plačilnih kartic obrazec je potrebno posredovati ob izdaji nove plačilne kartice in ob vsaki spremembi lastnosti kartice. Opredeliti je treba vrsto izdajatelja ali gre za domačo ali tujo kartico, ali je izdajatelj banka ali podjetje, rezident ali nerezident, območje uporabe Slovenija ali tudi tujina, možnost uporabe bančnih avtomatov v Sloveniji, v tujini, nadalje vrsto kartice po uporabniku ali je osebna (tudi zlata, družinska) ali poslovna kartica, način poravnave, ki je lahko predplačilo, odloženo plačilo, lahko gre za debetno ali kreditno kartico, in drugi podatki - članarina, zavarovanje in morebitni komentarji. Obrazec SPI-B1 se izpolnjuje po sistemu da ne, brez navajanja podatkov
- SPI-B2 Lokacija bančnih avtomatov v mreži (podatki o lokaciji bančnih avtomatov po krajih v Sloveniji)
- SPI-B3 Lokacija prodajnih mest (POS terminali) v mreži (podatki o lokaciji POS terminalov po krajih v Sloveniji)

Banka Slovenije zbira podatke na podlagi zakonsko opredeljenega sistema poročanja od 1.1.1996 dalje; pred tem je bilo ob koncu leta 1995 opravljeno anketiranje bank o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov, ki ni dalo zanesljivih podatkov, pač pa koristne informacije

in podlago za vzpostavitev zakonsko urejenega sistema poročanja. Slednji bo po predvidevanjih v prihodnosti še dopolnjen in spremenjen, saj ureja statistično spremljanje področja poslovanja, ki se še spreminja in razvija tako v svetu kot pri nas.

Od avgusta 1997 Banka Slovenije v Biltenu Banke Slovenije v tabeli Poslovna mreža bank objavlja zbrane podatke o lokaciji bančnih avtomatov po regijah v Sloveniji, od februarja 1997 pa tudi podatke o mreži elektronskih prodajnih mest po statističnih regijah v Sloveniji. Opredelitev regij v Sloveniji je povzeta po opredelitvah statističnih regij Statističnega urada Republike Slovenije. Zbrane agregirane podatke o uporabi plačilnih kartic, čekov, bančnih avtomatov in elektronskih prodajnih mest Banka Slovenije od maja 1998 objavlja v Biltenu Banke Slovenije v tabelah pod naslovom Sodobni plačilni instrumenti; pred tem je poročevalce obveščala s povratno informacijo.

1.2. Prikaz uporabe posameznih sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji

V Sloveniji za poravnavo obveznosti vse bolj uporabljamo sodobne plačilne instrumente, predvsem tako imenovani plastični denar - plačilne kartice. Uporaba gotovine (bankovcev in kovancev) je vse bolj namenjena poravnavanju nižjih zneskov obveznosti. Dostop do gotovine nam v vse večji meri olajšuje vedno bolj razvita mreža bančnih avtomatov (le-ti pa nudijo tudi druge storitve). Uporaba čeka kot plačilnega instrumenta je v Sloveniji še vedno najbolj pogosta, vendar se z uveljavljanjem debetne funkcije čekovne kartice in s porastom uporabe plačilnih kartic postopno zmanjšuje. Za učinkovito in varno uporabo plačilnih kartic je pomemben razvoj mreže elektronskih prodajnih mest ali POS (Point of Sale) terminalov, ki pomenijo neposredno (on-line) povezavo prodajnega mesta s centri kartičnih sistemov. Obstoje POS terminalov na prodajnih mestih je predpogoj za uporabo debetnih plačilnih kartic, katerih izdajo v Sloveniji prvič beležimo v letu 1997.

V nadaljevanju je primerjalno prikazana uporaba posameznih sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji po četrtletjih od začetka statističnega spremljanja podatkov v Banki Slovenije.

Slika 1: Pogostost uporabe posameznih sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji po četrtletjih

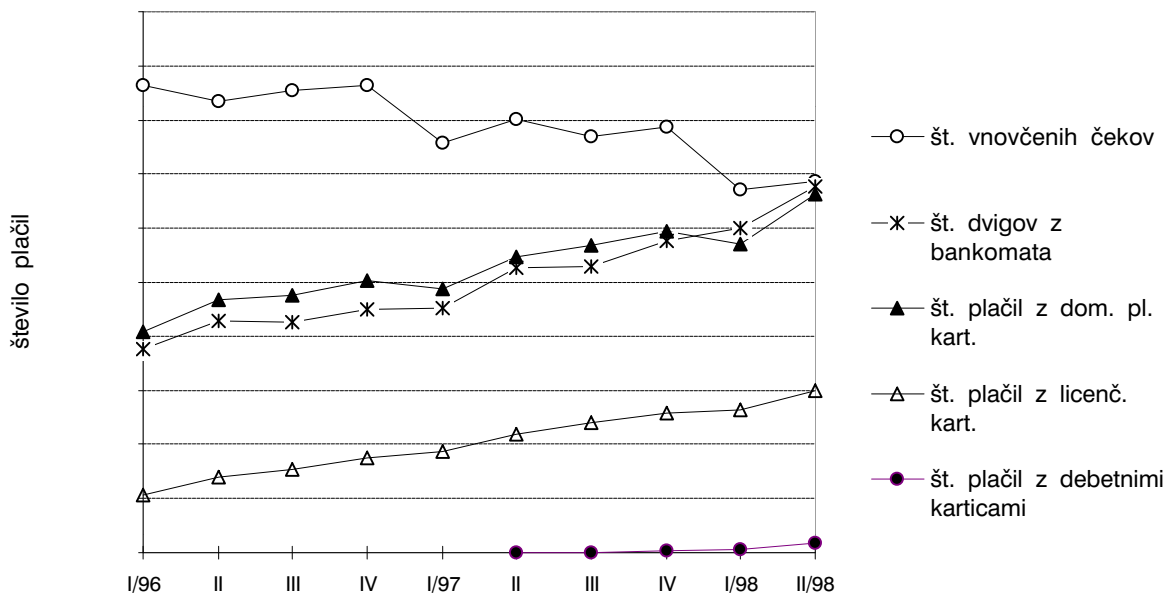

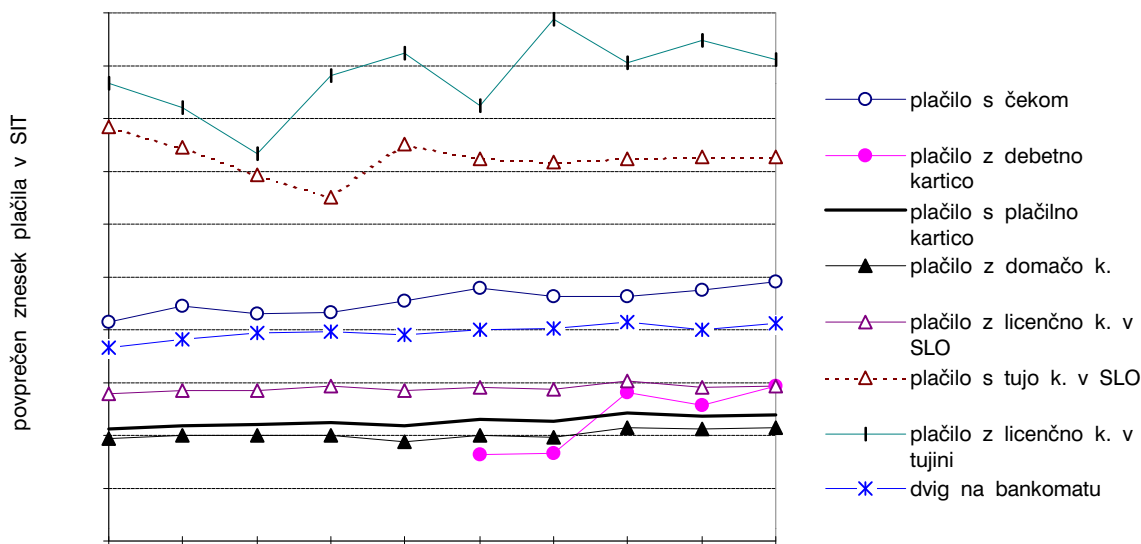
Tabela 1: Število plačil s sodobnimi plačilnimi instrumenti v Sloveniji po četrletjih

četrletje	št. vnovčenih čekov	št. dvigov z bankomata	št. plačil z dom.pl.kart.	št. plačil z licenč.kart.	št. plačil z debetnimi kart.
I/96	8.651.699	3.745.873	4.068.488	1.051.660	
II	8.356.188	4.285.730	4.686.495	1.387.128	
III	8.560.239	4.263.107	4.768.909	1.526.618	
IV	8.628.149	4.490.698	5.018.701	1.751.715	
I/97	7.585.397	4.534.938	4.892.796	1.874.855	
II	8.022.676	5.261.868	5.478.475	2.180.438	1.677
III	7.705.303	5.285.657	5.681.128	2.392.422	3.819
IV	7.860.592	5.771.785	5.940.825	2.569.643	39.040
I/98	6.728.324	5.992.824	5.718.128	2.623.925	68.178
II	6.850.197	6.786.970	6.612.688	2.994.625	163.984

Iz slike in podatkov je razvidna tendenca k vedno pogostejšemu negotovinskemu poravnavanju obveznosti (uporaba plačilnih kartic) ter uporabi bančnega avtomata v primerjavi z uporabo čeka, ki je sicer še vedno najpogosteje uporabljen instrument. Pri tem je potrebno opozoriti, da je lahko število plačil s čeki manjše od števila vnovčenih čekov, saj lahko posamezno plačilo s čekom pomeni vnovčitev več čekovnih blanketov, ker je znesek, ki ga lahko vnovčimo na posameznem čekovnem blanketu omejen. Tako je bilo v prvem polletju 1998 opravljenih skoraj 18 milijonov plačil s plačilnimi karticami, 12,8 milijona dvigov z bankomatov in 13,5 milijona vnovčenih čekov.

V nadaljevanju prikazujemo še povprečne zneske plačil, opravljene s sodobnimi plačilnimi instrumenti v Sloveniji po četrletjih.

Slika 2: Prikaz povprečnih zneskov plačil s plačilnimi instrumenti v Sloveniji in tujini po četrletjih

Iz slike in podatkov v tabeli 2 izhaja, da poravnajo povprečno najnižje zneske imetniki domačih plačilnih kartic, ki so med najpogosteje uporabljenimi instrumenti in katerih uporaba najhitreje raste; zadnji podatek (za drugo četrletje 1998) je 4.294 tolarjev. Najvišje povprečne zneske plačil dosegajo plačila rezidentov Slovenije v tujini (torej plačila z

licenčnimi karticami v tujini), 18.249 tolarjev v drugem četrtletju 1998 in plačila nerezidentov v Sloveniji (plačila s tujimi karticami v Sloveniji), 14.543 v drugem četrtletju 1998.

Tabela 2: Povprečni zneski plačil s sodobnimi plačilnimi instrumenti v Sloveniji po četrtletjih v tolarjih

četrtletje	plačilo s čekom	plačilo s debetno kartico	plačilo s plačilno kartico	plačilo z domačo kartico	plačilo z licenčno k.v Slo	plačilo s tujo k. v Slo	plačilo z licenčno k.v tujini	dvig na bankomatu
I/96	8.317		4.244	3.897	5.588	15.715	17.352	7.338
II	8.897		4.364	3.973	5.684	14.898	16.411	7.633
III	8.607		4.395	3.972	5.715	13.858	14.645	7.882
IV	8.648		4.467	3.983	5.852	13.019	17.644	7.948
I/97	9.090		4.389	3.787	5.681	15.013	18.507	7.830
II	9.556	3.259	4.620	4.021	5.844	14.509	16.473	8.018
III	9.281	3.344	4.572	3.947	5.754	14.389	19.784	8.056
IV	9.303	5.657	4.841	4.313	6.064	14.503	18.098	8.297
I/98	9.519	5.148	4.744	4.262	5.794	14.538	18.998	7.977
II	9.814	5.883	4.788	4.292	5.885	14.543	18.249	8.252

2. PLAČILNE KARTICE

Plačilne kartice razvrščamo po različnih kriterijih. Tako po tehničnih lastnostih ločimo kartice z magnetnim trakom in enonamenske kartice s predplačilom, tako imenovane čip kartice. Po načinu poravnave ločimo kartice s predplačilom in kreditne kartice, tudi tiste z odloženim plačilom, ter debetne kartice. Po področju uporabe poznamo domače in licenčne, slednje omogočajo uporabo tako doma kot v tujini, ter kartice tujih izdajateljev spremljamo uporabo v Sloveniji. Po vrsti izdajatelja poznamo bančne in podjetniške kartice, po uporabnikih pa osebne in poslovne. Plačilne kartice ločimo tudi po uporabnosti, ki je lahko eno ali večnamenska, prav tako se kartice razlikujejo glede na možnost uporabe bančnega avtomata doma ali v tujini.

2.1. Plačilne kartice, izdane v Sloveniji

2.1.1. Plačilne kartice po področju uporabe - domače in licenčne kartice

Domače plačilne kartice izdajajo domači izdajatelji banke in podjetja, uporabljajo pa se za plačila v Sloveniji. Licenčne plačilne kartice na podlagi sklenjene licenčne pogodbe izdajajo domače banke in podjetja, imetniki pa jih lahko uporabljajo tako za plačila v Sloveniji kot v tujini.

Slika 3: Število izdanih plačilnih kartic po področju uporabe po četrtletjih

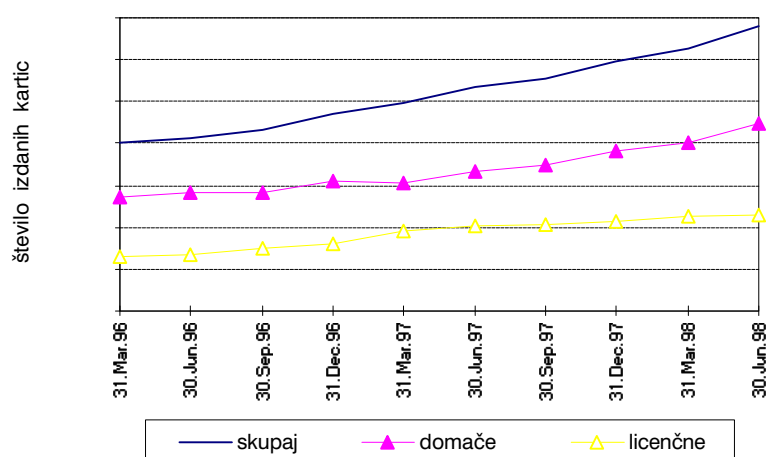

Tabela 3: Število izdanih plačilnih kartic po področju uporabe

	Skupaj	Domače	Licenčne
31.03.96	400.052	270.848	129.204
30.06.96	414.224	281.758	132.466
30.09.96	433.273	284.076	149.197
31.12.96	468.912	309.259	159.653
31.03.97	496.722	304.481	192.241
30.06.97	535.955	331.604	204.351
30.09.97	554.586	348.608	205.978
31.12.97	596.884	384.317	212.567
31.03.98	628.341	402.341	226.000
30.06.98	679.441	449.200	230.241

Ob koncu prve polovice leta 1998 je bilo izdanih 679 tisoč plačilnih kartic, od tega dve tretjini domačih. Od začetka statističnega spremljanja podatkov v Banki Slovenije (leta 1996) do konca prvega polletja 1998 je število izdanih plačilnih kartic v Sloveniji poraslo za skoraj 70% oz. za skoraj 280 tisoč kartic.

Tabela 4: Uporaba domačih in licenčnih plačilnih kartic v Sloveniji in tujini po letih oziroma četrletjih

	Uporaba v Sloveniji			Uporaba v tujini
	Skupaj	Domače	Licenčne	Licenčne
Število plačil				
1996	24.259.714	18.542.593	5.717.121	725.178
1997	31.010.582	21.993.224	9.017.358	948.314
I/98	8.342.053	5.718.128	2.623.925	244.044
II	9.607.313	6.612.688	2.994.625	288.614
Vrednost plačil v mio SIT				
1996	106.144	73.407	32.737	11.897
1997	143.201	90.458	52.743	17.163
I/98	39.572	24.370	15.202	4.636
II	46.004	28.380	17.624	5.267
Povprečni zneski plačil v SIT				
1996	4.375	3.959	5.726	16.406
1997	4.618	4.113	5.849	18.098
I/98	4.744	4.262	5.794	18.998
II	4.788	4.292	5.885	18.249

Število plačil v Sloveniji s karticami, izdanimi v Sloveniji je znašalo v prvi polovici leta 1998 skoraj 18 milijonov plačil v skupni vrednosti preko 85 milijard tolarjev (povprečno mesečno preko 14 milijard tolarjev). Glede na enako obdobje lani je bilo v prvi polovici letošnjega leta opravljenih za 28% več plačil, v primerjavi s prvo polovico leta 1996 pa je uporaba plačilnih kartic porasla za 60%. Več kot dve tretjini prometa je bilo opravljenega z domačimi karticami. Povprečni znesek plačila z domačo plačilno kartico je v prvem polletju znašal 4.278 tolarjev, z licenčno v Sloveniji pa 5.842 tolarjev. Ugotavljamo, da imetniki domačih plačilnih kartic le-te pogosteje uporabljajo in da opravljajo z njimi plačila v nižjih zneskih kot z uporabo licenčnih kartic (glej tudi *sliki 1 in 2*). Z licenčnimi karticami je mogoče poslovati tudi v tujini; v prvi polovici leta so imetniki teh kartic v tujini opravili 533 tisoč plačil v skupni vrednosti skoraj 10 milijard tolarjev; povprečni znesek plačila z licenčno kartico v tujini je v prvi polovici leta znašal 18.592 tolarjev, kar je trikrat toliko kot je znašal povprečni znesek plačila z licenčno kartico v Sloveniji.

2.1.2. Plačilne kartice po kriteriju izdajatelja - bančne in podjetniške kartice

Približno tri četrtine plačilnih kartic v Sloveniji so izdale slovenske banke. Z njimi je bilo v Sloveniji v prvem polletju 1998 opravljenih 13,3 milijona plačil (74% vseh plačil) v skupni vrednosti 64 milijard tolarjev (povprečno mesečno 10,7 milijarde tolarjev). Slovenske banke so v prvi polovici leta izdale več domačih (64%) kot licenčnih kartic (strošek licenčnine). Večji je bil tudi promet z domačimi plačilnimi karticami bank število plačil je v prvi polovici leta 1998 namreč preseglo 8 milijonov (60% vseh plačil z bančnimi karticami), vrednostno pa so plačila imetnikov domačih bančnih kartic presegla polovico vseh plačil z bančnimi karticami.

Tabela 5: Uporaba bančnih in podjetniških plačilnih kartic v Sloveniji v prvi polovici 1998

	Izdanih kartic*	Število plačil doma	Vrednost plačil doma v mio SIT	Število plačil v tujini	Vrednost plačil v tujini v mio SIT	Povprečno plačilo doma v SIT	Povprečno plačilo v tujini v SIT
<i>Bančne</i>	502.862	13.315.586	63.848	479.563	7.841	4.795	16.350
- domače	320.026	8.074.036	33.287	-	-	4.123	-
- licenčne	182.836	5.241.550	30.561	479.563	7.841	5.831	16.350
<i>Podjetniške</i>	176.579	4.633.780	21.728	83.095	2.063	4.689	38.855
- domače	129.174	4.256.780	19.462	-	-	4.573	-
- licenčne	47.405	377.000	2.266	83.095	2.063	6.010	38.855
<i>Skupaj</i>	679.441	17.949.366	85.576	532.658	9.903	4.768	18.592

* Število veljavnih plačilnih kartic, izdanih rezidentom in nerezidentom na dan 30.6.1998

Med licenčnimi karticami, ki so jih izdale slovenske banke na podlagi sklenjene licenčne pogodbe in ki so uporabne tudi v tujini, obravnavamo dve osnovni kartici Eurocard in Visa. Skupno obstaja na podlagi sklenjenih pogodb s tujimi licenčnimi partnerji v Sloveniji 9 različnih kartic iz skupine Eurocard (Activa Eurocard Mastercard osebna in poslovna, Bank Austria Eurocard, LB Eurocard osebna in poslovna, Probanka Eurocard osebna in poslovna, SKB Eurocard osebna in poslovna) in štiri kartice Visa (NLB Visa, Visa kartica SKB banke, Visa osebna in poslovna).

Plačilne kartice, ki jih izdajajo domača podjetja so večinoma namenjene fizičnim osebam (E-kartica, Klub Mercator, Nama kartica, Shell Slovenija, TI klub kartica, M kartica, ÖMV Istrabenz). Izjema je Petrolova kartica Magna, ki je tudi poslovna. Med karticami, ki jih izdajajo domača podjetja na podlagi licence omenimo American Express, Diners Club International osebno in poslovno ter Euroshell kartico.

Povprečno so imetniki bančnih kartic opravljali nekoliko višje zneske plačil v Sloveniji (v prvi polovici leta povprečno 4.795 tolarjev) kot imetniki kartic, ki so jih izdala slovenska podjetja, medtem ko je slika pri plačilih v tujini drugačna imetniki podjetniških kartic so v prvem polletju v tujini povprečno plačevali 38.855 tolarjev, imetniki bančnih kartic pa 16.350 tolarjev.

2.1.3. Plačilne kartice po kriteriju uporabnika - osebne in poslovne kartice

Imetniki osebnih plačilnih kartic so fizične osebe. Med osebne plačilne kartice vključujemo tudi družinske kartice. Poslovne kartice so izdane pravnim osebam. Večina izdanih kartic ob koncu polletja, kar 88% je bilo osebnih, od tega 83% izdanih od bank. Nasprotno je glavnina (60%) poslovnih plačilnih kartic izdana od podjetij.

Po številu plačil je uporaba poslovnih kartic v primerjavi z osebnimi naraščala hitreje v letu 1997 se je glede na leto 1996 povečala za 32%, medtem ko je uporaba osebnih kartic porasla za 27%. Primerjava uporabe v prvem polletju 1998 glede na enako obdobje preteklega leta kaže na 28% porast uporabe poslovnih kartic in 24% porast v številu plačil osebnih kartic.

Okrog 88% plačil so v Sloveniji v prvi polovici leta opravile fizične osebe. Z osebnimi karticami se je v prvi polovici leta poslovalo pogosteje in v povprečju z nižjimi povprečnimi zneski plačil (4.475 tolarjev) kot s poslovnimi (povprečni znesek plačila 6.867 tolarjev). Povprečni zneski plačil so bili višji predvsem pri plačilih v tujini z osebnimi karticami 18.101 tolar, s poslovnimi pa kar 23.516 tolarjev. V tujini so kartice uporabljale predvsem fizične osebe, kar 97% licenčnih kartic, ki omogočajo plačila v tujini je bilo osebnih in kar 91% plačil v tujini so opravile fizične osebe.

Večino plačilnih kartic, ki jih uporabljajo fizične osebe, so izdale slovenske banke (83%). V prvi polovici leta so imetniki domačih osebnih bančnih kartic opravili preko 8 milijonov plačil, medtem ko je bilo z licenčnimi bančnimi karticami v Sloveniji s strani fizičnih oseb opravljenih okrog 5 milijonov plačil. Med karticami, ki so jih fizičnim osebam izdala podjetja, omenimo pogosteje uporabljene: Diners Club International, TI kartica, M kartica in Magna osebna kartica.

Tabela 6: Uporaba osebnih in poslovnih plačilnih kartic v Sloveniji v prvi polovici leta 1998

	Izdanih kartic*	Števil plačil doma	Vrednost plačil doma v MIO SIT	Število plačil v tujini	Vrednost plačil v tuj. v mio SIT	Povprečno plačilo doma v SIT	Povprečno plačilo v tujini v SIT
<i>Osebne</i>	599.506	15.750.423	70.476	484.393	8.768	4.475	18.101
- bančne	496.946	13.217.399	62.752	436.695	6.835	4.748	15.652
- podjetniške	102.560	2.533.024	7.724	47.698	1.934	3.050	40.547
<i>Poslovne</i>	79.935	2.198.943	15.100	48.265	1.135	6.867	23.516
- bančne	5.916	98.187	1.096	42.868	1.006	11.162	23.467
- podjetniške	47.019	2.100.756	14.003	5.397	129	6.666	23.902
<i>Skupaj</i>	679.441	17.949.366	85.576	532.658	9.903	4.768	18.592

* Število veljavnih plačilnih kartic, izdanih rezidentom in nerezidentom Slovenije na dan 30.6.1998

Med poslovnimi karticami zavzemajo največji delež kartice, izdane od podjetij, tako po številu izdanih kartic kot po uporabi (poravnavanje obveznosti med podjetji). Poleg pogosteje uporabljene kartice Magna poslovna sta med podjetniškimi karticami v Sloveniji v uporabi tudi domača ÖMV kartica in licenčna Diners Club International. Med poslovnimi karticami, ki so jih izdale banke so pravne osebe poleg licenčnih kartic iz skupine Eurocard lahko uporabljale še domačo LB plačilno kartico in licenčno Visa poslovno kartico.

2.1.4. Debetne in kreditne plačilne kartice v Sloveniji

Večina kartic, ki so v uporabi v Sloveniji je po načinu poravnave obveznosti kreditnih, omogočajo odloženo poravnavo plačil ali celo odobritev revolving posojil za odložitev

poravnave že tako odloženih obveznosti. V poslovanju s temi karticami se banke srečujejo z določenimi tveganji, predvsem tveganji izpolnitve plačil.

V Sloveniji je prišlo v letu 1997 do izdaje debetnih kartic. Gre za dodatno funkcijo čekovnih identifikacijskih kartic, ki tako poleg identifikacijske funkcije pri plačevanju s čekom in uporabi bankomata, omogočajo ob predpostavki opremljenosti s PIN kodo (personal identification number ali osebna identifikacijska številka) tudi poravnavo plačil brez čekovnih blanketov na določenih prodajnih mestih, opremljenih z elektronskimi prodajnimi mesti (POS terminali). Uporaba debetnih kartic tako v določeni meri nadomešča uporabo čeka kot plačilnega instrumenta. Bankam omogoča manj tvegano poslovanje, nižje stroške, uporabnikom enostavnejšo in kontrolirano porabo, uporaba debetne kartice pa prinaša prednosti v poslovanju tudi trgovcem, saj pri nakupu z njimi prek POS terminalov preverijo zadostnost sredstev na računu kupca in sprožijo preknjižbo sredstev (poravnava se večinoma zgodi z enodnevnim zamikom).

V letu 1997 je bilo v Sloveniji z debetnimi karticami, izdanimi v Sloveniji, opravljenih 45 tisoč plačil v vrednosti 239 milijonov tolarjev, v prvi polovici 1998 pa 232 tisoč plačil v vrednosti 1.316 milijonov tolarjev.

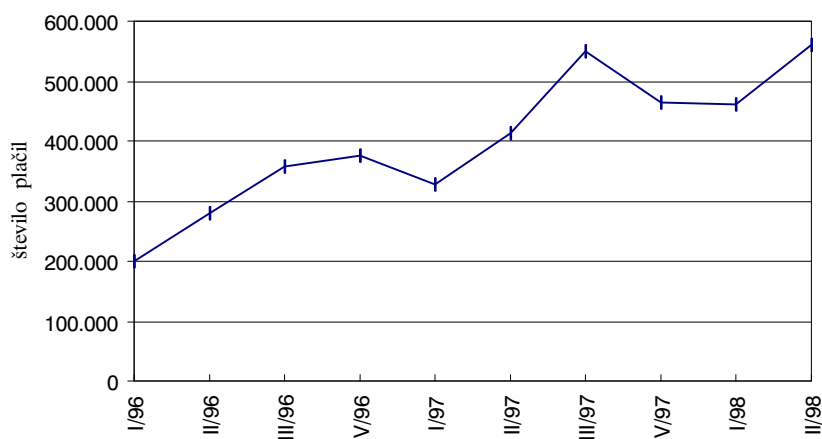
2.1.5 Enonamenske kartice s predplačilom (t.i. čip kartice)

V Sloveniji poznamo enonamenske kartice s predplačilom, s katerimi je mogoče plačevati telefonske storitve (Telefonska kartica Telekom Slovenije), cestnino (Elektronska tablica DARS) in satelitsko televizijo (Smart Card Multichoise). Podatkov o uporabi teh kartic zaradi vsebinskih razlik ne vključujemo v skupen prikaz uporabe plačilnih kartic v Sloveniji. Po zbranih podatkih je bilo v prvi polovici leta 1998 izdanih 487.579 čip kartic¹. Skupna vrednost prodanih kartic je v prvi polovici leta znašala 780 milijonov tolarjev.

2.2 Plačilne kartice tujih izdajateljev

V Sloveniji se uporabljajo tuje plačilne kartice, ki jih izdajajo tuje naftne družbe (z njimi se poravnava predvsem nakupi goriva), druga podjetja (American Express in Diners) in banke (Visa, Eurocard, Eurocheque Cirrus).

Slika 4: Število plačil s tujimi plačilnimi karticami v Sloveniji po četrtletjih

Iz slike je razviden porast v uporabi tujih plačilnih kartic v Sloveniji in sezonska pogojenost uporabe - večja je uporaba v tretjem četrtletju preteklega leta in drugem četrtletju leta 1998.

V prvem polletju leta 1998 je bilo s tujimi plačilnimi karticami v Sloveniji opravljenih več kot milijon plačil v skupni vrednosti preko 14 milijard tolarjev. Uporaba tujih plačilnih kartic,

¹ Gre za telefonske kartice Telekoma Slovenije in Elektronske kartice Dars Celje. Podatkov za Smartcard zaradi stečaja podjetja Multichoise od sredine leta 1997 ne prejemamo.

imetniiki so večinoma nerezidenti, se povečuje; v prvi polovici leta je bila tako za 37% večja kot v prvi polovici preteklega leta, oziroma je znašala 58% celoletnega prometa v letu 1997. Povprečno mesečno so imetniki tujih kartic v Sloveniji opravili v letu 1996 preko 100 tisoč plačil, v letu 1997 skoraj 150 tisoč plačil in v prvem polletju 1998 170 tisoč plačil s tujimi plačilnimi karticami v Sloveniji.

Tabela 7: Uporaba tujih plačilnih kartic v Sloveniji

Izdajatelji	Število plačil v Sloveniji				Vrednost plačil v Sloveniji v tisoč SIT				Povprečni znesek plačila
	1996	1997	1.poll.98	deleži*	1996	1997	1.poll.98	deleži*	
Naftne družbe	356.790	484.022	293.322	29%	3.367.455	5.445.573	2.679.516	18%	9.135
Druga podj.	140.283	301.349	194.098	19%	2.509.412	4.183.414	2.605.087	18%	13.422
Banke	715.035	969.925	532.605	52%	11.265.581	15.935.626	9.547.475	64%	17.926
<i>Skupaj</i>	<i>1.212.108</i>	<i>1.755.296</i>	<i>1.020.025</i>	<i>100%</i>	<i>17.142.448</i>	<i>25.564.613</i>	<i>14.832.078</i>	<i>100%</i>	<i>14.541</i>

* *Deleži se nanašajo na prvo polletje 1998.*

Tako po številu (52%) kot po vrednosti plačil (64%) največji delež pripada karticam, izdanim od tujih bank, to je predvsem karticama Eurocard in Visa. V tretjem četrtletju prvič beležimo tudi promet z debetno kartico Eurocheque Cirrus.

S tujimi podjetniškimi karticami (Diners in American Express) je bilo v prvem polletju opravljenih manj kot 20% vseh plačil s tujimi karticami.

Kartice tujih naftnih družb (AIR BP Limited, AIR Routing International, Deutscher Kraftverkehr Ernst, Euroshell Card, Kraftfahrzeug-Bedarfs-Gesellsch., Mobil Oil Austria AG., Tepar EEIG, Union Tank Eckstein GmbH&Co.) so enonamenske kartice (v Sloveniji) izdane od tujih nebank, ki jih tuje pravne osebe uporabljajo za plačilo obveznosti pri nakupu goriva na bencinskih servisih. Po uporabi v Sloveniji dosejajo te kartice 29% delež v številu plačil in 18% delež v vrednosti plačil v uporabi vseh tujih kartic v Sloveniji v prvem polletju 1998.

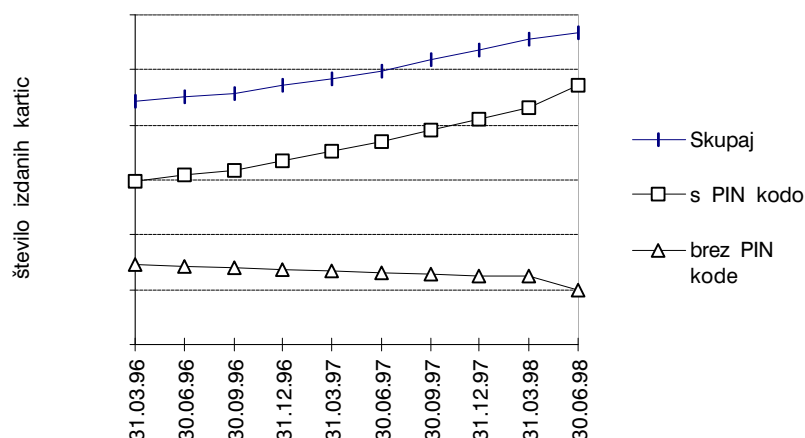
Povprečni znesek plačila s tujimi karticami je znašal v prvem polletju 14.540 tolarjev in se po četrtletjih bistveno ne spreminja. Višji je bil povprečen znesek plačila s karticami, ki so jih izdale tuje banke - 17.926 tolarjev. Nasprotno v primeru uporabe licenčnih kartic slovenskih izdajateljev v tujini višje povprečne zneske plačil opravljajo imetniki podjetniških kartic, v prvi polovici leta 1998 je znašalo povprečno plačilo 38.855 tolarjev.

3. ČEKI

3.1. Čeki slovenskih bank

Konec prvega polletja 1998 je bilo izdanih 1.136.946 čekovnih kartic, od tega je bilo skoraj 83% kartic s PIN kodo (personal identification number ali osebna identifikacijska številka), ki omogoča tudi dvig gotovine na bančnih avtomatih in poslovanje prek elektronskih prodajnih mest (POS terminalov). Število izdanih čekovnih kartic po četrtletjih narašča. Konec prvega polletja 1998 je izdaja porasla za 6% glede na konec leta 1997 in za 21% glede na konec leta 1996.

Slika 5: Število izdanih čekovnih kartic ob koncu posameznega četrtletja

Kljub naraščanju števila izdanih čekovnih kartic ugotavljamo, da se uporaba čeka kot plačilnega instrumenta v primerjavi z uporabo drugih sodobnih plačilnih instrumentov postopno zmanjšuje, kar je razvidno tudi iz slike 1. Segment čekovnih kartic, ki hitro narašča ima namreč tudi druge funkcije, kot je gotovinska (uporaba bankomata) in v zadnjem času možnost debetnega poslovanja - plačevanje prek POS terminalov brez čekovnih blanketov.

Tabela 8: Število izdanih čekovnih kartic

	Skupaj	s PIN kodo	brez PIN kode
31.03.96	883.618	592.614	291.004
30.06.96	901.893	615.577	286.316
30.09.96	915.211	636.802	278.409
31.12.96	941.158	670.003	271.155
31.03.97	968.545	702.496	266.049
30.06.97	998.090	737.055	261.035
30.09.97	1.035.111	777.723	257.388
31.12.97	1.071.221	821.969	249.252
31.03.98	1.111.832	863.632	248.200
30.06.98	1.136.946	941.032	195.914

V prvem polletju je bilo vnovčenih 13,6 milijona čekov občanov (pri čemer zaradi limitov zneskov na čekovnih blanketih ne gre nujno za posamezno plačilo), kar je za 13% manj kot v prvem polletju 1997. Skupna vrednost vnovčenih čekov je v prvih šestih mesecih leta 1998 znašala 131 milijard tolarjev, kar je povprečno mesečno 22 milijard tolarjev in je bila za 10% manjša kot v enakem obdobju lani (povprečen mesečni znesek plačil s čekom v prvi polovici leta 1997 je bil 24,2 milijarde tolarjev).

Tabela 9: Promet s čeki slovenskih bank

četr- letje	Število vnovčenih čekov			Vrednost transakcij v mio SIT			Povprečna vrednost na blanketu v SIT		
	Skupaj	pri Izdajatelju	pri drugi banki	skupaj	pri izdajatelju	pri drugi banki	skupaj	pri izdajatelju	pri drugi banki
I/96	8.651.699	5.873.750	2.777.949	71.953	52.292	19.662	8.317	8.903	7.078
II	8.356.188	5.849.711	2.506.477	74.345	52.886	21.458	8.897	9.041	8.561
III	8.560.239	5.16.645	3.043.594	73.682	50.826	22.856	8.607	9.213	7.509
IV	8.628.149	5.624.983	3.003.166	74.620	51.335	23.285	8.648	9.126	7.754
1996	34.196.275	22.865.089	11.331.186	294.600	207.339	87.261	8.615	9.068	7.701
I/97	7.585.397	4.845.678	2.739.719	68.952	47.679	21.273	9.090	9.840	7.765
II	8.022.676	5.205.759	2.816.917	76.665	54.265	22.400	9.556	10.424	7.952
III	7.705.303	4.921.310	2.783.993	71.516	49.312	22.204	9.281	10.020	7.976
IV	7.860.592	4.947.377	2.913.215	73.126	48.551	24.575	9.303	9.813	8.436
1997	31.173.968	19.920.124	11.253.844	290.259	199.808	90.451	9.311	10.030	8.037
I/98	6.728.634	3.927.709	2.800.615	64.046	40.715	23.331	9.519	10.366	8.331
II	6.850.197	4.140.297	2.709.900	67.229	45.295	21.934	9.814	10.940	8.094

Povprečna vrednost na blanketu vnovčenih čekov je znašala v prvi polovici leta 9.703 tolarje, kar je za 3% več kot v enakem obdobju lani. Višje so povprečne vrednosti na blanketih, vnovčenih v bankah izdajateljicah - višina gotovinskega dviga je v tem primeru omejena le na višino sredstev na računu imetnika tekočega računa.

Tabela 10: Število zavrženih čekov

Četrletje	Število čekov	Vrednost v mio SIT	Povprečna vrednost na blanketu v SIT
I/96	1.709	18.449	10.795
II	745	8.626	11.579
III	943	10.473	11.106
IV	809	10.108	12.494
1996	4.206	47.656	45.974
I/97	814	9.822	12.066
II	750	10.293	13.724
III	696	7.418	10.658
IV	628	8.308	13.229
1997	2.888	35.841	49.678
I/98	519	6.508	12.539
II	585	9.366	16.010

V prvi polovici leta so banke zavrstile 1.104 čeke, kar je 184 čekov povprečno mesečno. V letu 1997 je bilo povprečno mesečno zavrženih 240 čekov. Razlogi zavrnitev čekov so predvsem v napačnem izpolnjevanju čekovnih blanketov. Število zavrženih čekov se po četrletjih zmanjšuje največ zavrženih čekov je bilo v letu 1996 (povprečno mesečno 350 čekov), predvsem v prvem četrletju, razlog pa je bil prehod na nov sistem vnovčevanja čekov v bankah.

3.2. Tuji potovalni čeki

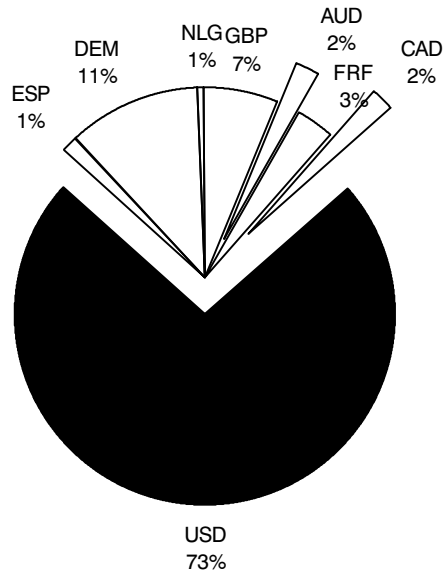
V prvi polovici leta je tuje potovalne čeke - American Express, Thomas Cook, Visa Travellers Cheque (v letu 1997 tudi čeke Swiss Bankers) izdajalo 14 slovenskih bank. Čeki so bili nominirani v devetih različnih valutah (AUD, CAD, DEM, ESP, FRF, GBP, JPY, NLG in USD) in izdani v različnih apoenih (10, 20, 50, 100, 200, 500, 1.000, 5.000, 10.000, 20.000 enot).

Tabela 11: Tuji potovalni čeki

Četrletje	I/96	II/96	III/96	IV/96	I/97	II/97	III/97	IV/97	I/98	II/98
Št. izdanih čekov	17.653	16.097	33.680	14.373	11.887	18.278	34.607	19.862	15.771	18.059
Vrednost izdanih čekov v tisoč SIT	184.039	156.873	308.392	141.885	118.483	175.693	303.302	178.775	169.627	183.450

V prvi polovici leta je bilo izdanih 33.830 tujih potovalnih čekov v vrednosti 353 milijonov tolarjev. Primerjava z enakim obdobjem lani kaže na 12% porast v številu izdanih čekov in 20% porast v vrednosti izdanih potovalnih čekov. Ob tem je potrebno poudariti, da je uporaba potovalnih čekov običajno izrazitejša v tretjem četrletju leta (sezonsko gibanje). Po apoenski strukturi prevladujejo čeki z nižjimi vrednostmi apoenov, po valutni strukturi pa ameriški dolar.

Slika 6: Valutna struktura izdanih tujih potovalnih čekov v prvi polovici leta 1998

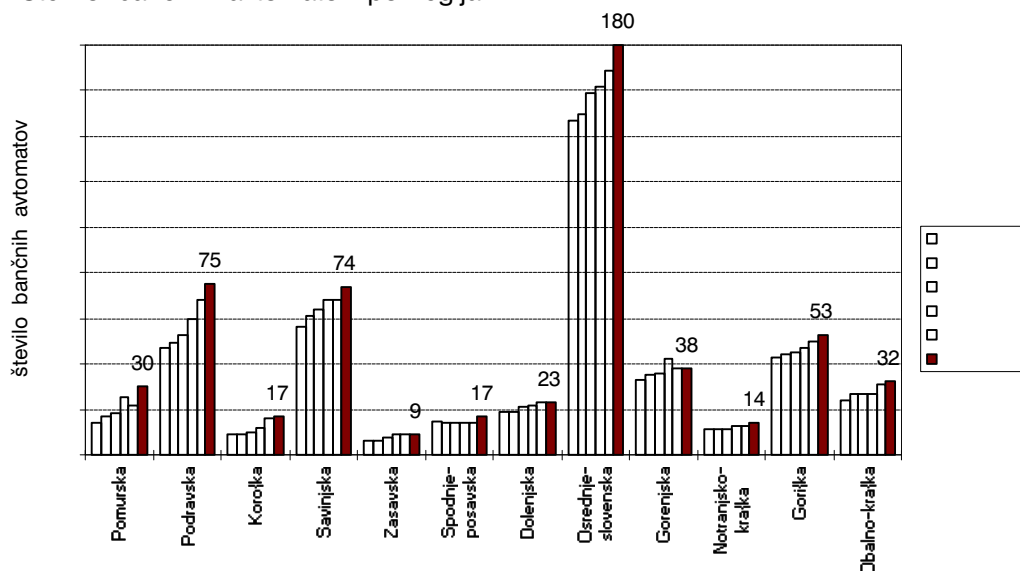
4. BANČNI AVTOMATI

Konec junija 1998 je v Sloveniji delovalo 562 bančnih avtomatov, to je kar 61 več kot ob koncu preteklega leta (povečanje za 12%) in 155 več kot ob koncu leta 1996 (povečanje za 38%). Največ novih bankomatov glede na konec preteklega leta je bilo nameščenih v osrednjeslovenski regiji (18) in podravski regiji (15). Bančni avtomati so po slovenskih regijah dokaj enakomerno porazdeljeni, izstopa pa osrednjeslovenska regija, v kateri je nameščena kar tretjina vseh bančnih avtomatov. Z vključitvijo SKB banke v BA mrežo v novembru 1997 so v meži Plasis ostali le bančni avtomati, ki so namenjeni dvigom z Eurocard karticami.

Tabela 12: Število bančnih avtomatov po regijah

Regije	31.12.1996	31.12.1997	30.6.1998
Pomurska	15	25	30
Podravska	42	60	75
Koroška	9	12	17
Savinjska	53	68	74
Zasavska	6	9	9
Spodnje-posavska	14	14	17
Dolenjska	19	22	23
Osrednje-slovenska	144	162	180
Gorenjska	31	42	38
Notranjsko-kraška	11	13	14
Goriška	40	47	53
Obalno-kraška	23	27	32
<i>Skupaj</i>	<i>407</i>	<i>501</i>	<i>562</i>

Slika 7: Število bančnih avtomatov po regijah

Uporaba bančnih avtomatov po četrletjih narašča. Uporabljajo jih lahko imetniki čekovnih kartic s PIN kodo kot tudi imetniki plačilnih kartic tem so namenjeni posebej označeni bankomati. Čekovnih kartic, ki omogočajo dvig gotovine na bančnih avtomatih (tabela 8) je bilo ob koncu polletja 1998 941 tisoč, kar je za 14% več kot konec leta 1997 in za 40% več kot konec leta 1996. V prvem polletju leta je bilo opravljenih 12,8 milijona dvigov z bančnih avtomatov v skupni vrednosti 103,8 milijarde tolarjev, kar je za 30% več kot v

enakem obdobju lani. Naraščanje števila dvigov in s tem uporabe bančnih avtomatov je razvidno tudi iz *slike 1*, gibanje povprečnih dvigov z bančnih avtomatov pa iz *slike 2*.

Tabela 13: Uporaba bančnih avtomatov

Četrtoletje	Število dvigov	Vrednost dvigov v mio SIT	Povprečni dvig v SIT
I/96	3.745.873	27.488	7.338
II	4.285.730	32.711	7.633
III	4.263.107	33.604	7.882
IV	4.490.698	35.692	7.948
I/97	4.534.938	35.509	7.830
II	5.261.686	42.188	8.018
III	5.285.657	42.581	8.056
IV	5.771.785	47.888	8.297
I/98	5.992.824	47.808	7.977
II	6.786.970	56.003	8.252

5. ELEKTRONSKA PRODAJNA MESTA - POS TERMINALI

V Sloveniji smo lahko konec junija 1998 poslovali na 8.978 elektronskih prodajnih mestih, ki omogočajo direktno povezavo s kartičnimi sistemi. Glede na konec preteklega leta se je število elektronskih prodajnih mest povečalo za 905 terminalov oziroma za dobrih 11%, največ v Podravske (187) in Obalno-kraške (174) regiji.

Tabela 14: Mreža POS terminalov po statističnih regijah v Sloveniji

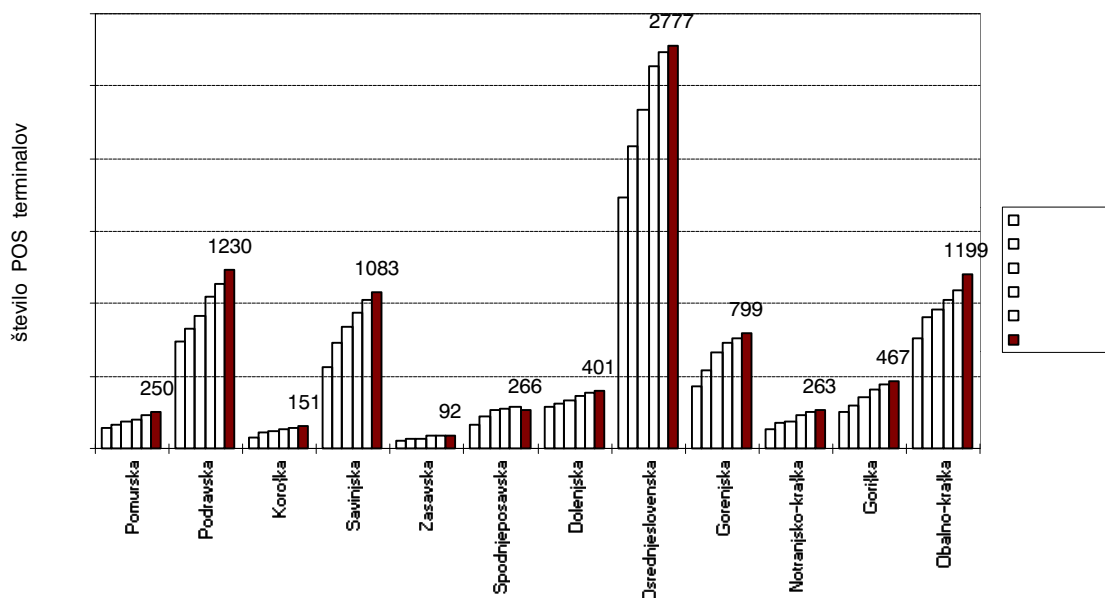
Regija	31.12.1996	31.12.1997	30.06.1998
Pomurska	120	196	250
Podravska	654	1.043	1.230
Koroška	67	136	151
Savinjska	452	941	1.083
Zasavska	53	86	92
Spodnjeposavska	167	281	266
Dolenjska	242	362	401
Osrednjeslovenska	1.506	2.633	2.777
Gorenjska	325	731	799
Notranjsko-kraška	101	231	263
Goriška	182	408	467
Obalno-kraška	689	1.025	1.199
<i>Skupaj</i>	<i>4.558</i>	<i>8.073</i>	<i>8.978</i>

Regionalna razvrstitev prodajnih mest je pogojena s sedeži kartičnih sistemov in upravljalcev mrež POS terminalov; v Sloveniji delujejo kar trije upravjalci mrež (Aktiva, Plasis in Bankart).

Razvoj mreže elektronskih prodajnih mest je pomemben z vidika možnosti razvoja debetnega poslovanja, saj omogoča neposredno povezavo s kartičnimi sistemi. Prav tako omogoča opremljenost prodajnih mest s POS terminali enostavnejše, hitrejše in manj tvegano poslovanje s kreditnimi karticami, saj prodajna mesta prek neposredne povezave s kartičnimi sistemi zanesljiveje preverjajo veljavnost plačilnih kartic. Banka Slovenije s podatki o skupnem prometu prek POS terminalov v tem trenutku ne razpolaga, precejšen del prometa s plačilnimi karticami se namreč še vedno opravlja v in print tehniki. Izjema je

seveda promet z debetnimi karticami, ki je mogoč le preko elektronsko opremljenih prodajnih mest; o tem glej poglavje 2.1.4. Debetne in kreditne plačilne kartice.

Slika 8: Lokacija in število elektronskih prodajnih mest po regijah (POS terminali) - primerjava po četrtletjih

6. ZAKLJUČEK

Primerjava podatkov o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov v Sloveniji od začetka zbiranja podatkov v letu 1996 kaže na pozitiven odnos Slovencev do njihove uporabe. Povečala se je predvsem uporaba plačilnih kartic, prišlo je do izdaje prvih debetnih kartic, ki v določeni meri nadomeščajo ček kot plačilni instrument. Hitro se razvija tudi mreža elektronskih prodajnih mest, ki je predpogoj za razvoj debetnega poslovanja in varnejšega ter hitrejšega poslovanja s plačilnimi karticami nasploh. Obiski Slovencev v bankah se zmanjšujejo tudi zaradi vse večje uporabe bančnih avtomatov, katerih število se prav tako povečuje. Omenjene spremembe v načinu poravnavanja obveznosti, ob predpostavki ustreznega spremljanja tveganja, ki je povezano s tovrstnim, predvsem kartičnim poslovanjem, pozitivno vplivajo na varnost in na stroške poslovanja tako pri bankah kot pri trgovcih in uporabnikih, prav tako pa imajo opazen vpliv na potrošnjo in na potrošno obnašanje Slovencev nasploh.

Podatke o razvitosti mreže bančnih avtomatov in elektronskih prodajnih mest ter o številu izdanih kartic plačilnih in čekovnih primerjamo s podatki v enajstih najbolj razvitih državah, za katere razpolagamo s podatki za leto 1996². Pri številu bankomatov, POS terminalov in izdanih kartic, čekovnih in plačilnih na milijon prebivalcev smo za Slovenijo navedli podatek za leto 1996 in zadnji razpoložljivi podatek, stanje na dan 30.6.1998, za preračun smo uporabili število prebivalcev na dan 31.3.1998.

Po uporabi čeka kot plačilnega instrumenta se Slovenija lahko primerja z razvitimi državami, saj število izdanih čekovnih kartic na tisoč prebivalcev ob koncu prvega polletja 1998 (573 katic) presega povprečje primerjanih držav za leto 1996 (402 kartici), število izdanih

² Vir: Statistics on Payment Systems in the Group of Ten Countries, Bank for International Settlements, Basle, december 1997.

čekovnih kartic v Sloveniji pa je bilo že večje od povprečja primerjanih držav v letu 1996 (474). Med primerjanimi državami izstopa Velika Britanija; omenimo, da podatki za vse države niso bili dosegljivi.

Tabela 15: Število bančnih avtomatov, elektronskih prodajnih mest (POS terminalov) na milijon prebivalcev, število izdanih čekovnih in plačilnih kartic na tisoč prebivalcev v letu 1996

država	Število bankomatov na milijon prebivalcev	Število POS terminalov na milijon prebivalcev	Število čekovnih kartic na tisoč prebivalcev	Število kartic za dvig na bankomatu na tisoč prebivalcev	Število izdanih plačilnih kartic na tisoč prebivalcev
Belgija	414	7.997	429	1.041	1.041
Kanada	617	8.408	-	1.449	552
Francija	419	9.333	-	465	436
Nemčija	459	1.402	487	-	981
Italija	420	3.758	20	266	392
Japonska	1.051	183	-	2.152	1.864
Nizozemska	373	6.186	38	1.219	119
Švedska	269	7.579	-	711	651
Švica	585	4.731	576	829	921
Velika Britanija	376	9.354	862	1.514	1.133
ZDA	524	3.297	-	2.464	2.556
Slovenija 1996	205	2.298	474	338	236
Slovenija 30.6.98	283	4.527	573	474	343

Po razširjenosti mreže bankomatov na milijon prebivalcev je Slovenija primerljiva z evropskimi državami, medtem ko po številu kartic, ki omogočajo uporabo bančnih avtomatov zaostajamo. Slovenija s 338 čekovnimi karticami na tisoč prebivalcev v letu 1996 (konec prvega polletja 1998 474 kartic) sicer presega italijansko raven, v primerjavi s povprečjem razvitih držav (1.211 kartic na tisoč prebivalcev) pa je raven uporabe bančnih avtomatov v Sloveniji nizka. Prav tako ne dosegamo povprečja razvitih držav po številu opravljenih transakcij na bančnih avtomatih. Povprečno število transakcij na prebivalca je bilo v letu 1996 v primerjanih državah 22,7, medtem ko je bilo v Sloveniji v letu 1996 opravljenih 8,5 dvigov na bankomatih na prebivalca, v letu 1997 10,5 dvigov, v prvem polletju leta 1998 pa 6,4 dvigov na prebivalca. Upoštevali smo število prebivalcev ob koncu posameznega leta oz. na dan 31.3.1998. Povprečen znesek dviga na bankomatu v USD je v Sloveniji prav tako nižji kot v primerjanih državah povprečen znesek dviga za enajst držav za leto 1996 znaša 144,5 USD, v Sloveniji pa smo v letu 1996 povprečno dvigovali po 61,7 USD, podatek za leto 1997 je 51,9 USD in za prvo polovico leta 1998 47,3 USD. Upoštevali smo povprečni tečaj za USD za ustrezna obdobja. Upoštevati je potrebno tudi dejstvo, da se v Sloveniji dvigi gotovine na bankomatih opravljajo pretežno s čekovnimi karticami in ne toliko s plačilnimi, kot je navada v tujini.

Po številu izdanih plačilnih kartic na tisoč prebivalcev Slovenija v letu 1996 s 236 karticami na tisoč prebivalcev (ob koncu prve polovice leta 1998 pa 343 kartice na tisoč prebivalcev) ne dosega niti polovice povprečja razvitih držav (968 kartic). Prav tako zaostajamo v kvaliteti izdanih kartic, saj so se debetne kartice v Sloveniji pojavile šele v letu 1997, do izdaje elektronske denarnice tudi še ni prišlo. Med razvitimi državami po številu izdanih kartic izstopajo ZDA, Japonska in Belgija, na zadnjem mestu pa je Nizozemska s 119 plačilnimi karticami na tisoč prebivalcev.

Za razvoj kartičnega poslovanja, predvsem debetnega, je pomemben razvoj mreže elektronskih prodajnih mest - POS terminalov. Navedeni podatki kažejo na dobre možnosti razvoja kartičnega poslovanja v Sloveniji. Na milijon prebivalcev je v letu 1996 v Sloveniji pripadlo 2.298 elektronskih prodajnih mest, ustrezen podatek ob koncu polletja 1998 pa je enkrat večji, 4.527 POS terminalov na milijon prebivalcev. Povprečno je bilo v razvitih

državah ob koncu leta 1996 5.657 POS terminalov na milijon prebivalcev, pri čemer nekatere države močno izstopajo (Velika Britanija, Nemčija, Francija).

Vzporedno s hitrim razvojem kartičnega poslovanja se v razvitih državah razvijajo tudi projekti elektronskega denarja. Glede na elektronski medij, na katerem je zapisan znesek poznamo dve osnovni obliki elektronskega denarja: elektronsko denarnico kot čip kartico (tu niso mišljene enonamenske kartice s predplačilom kot so telefonske in cestninske kartice) in mrežni denar - magnetni medij osebnega računalnika. V primeru elektronske denarnice govorimo o kartici, ki je proti predplačilu napolnimo z denarnim zneskom in jo večnamensko uporabljamo na različnih prodajnih mestih, tudi za nižje zneske plačil. V primeru mrežnega denarja gre za komunikacijo prek računalniškega omrežja.

Posebna delovna skupina v okviru Komiteja za plačilne sisteme pri Banki za mednarodne poravnave (Bank for International Settlements) proučuje glavne težave pri uveljavljanju elektronske denarnice, ki zadevajo področja delovanja centralne banke. Stališča do izdajanja elektronskega denarja je sprejela tudi Evropska centralna banka. V Sloveniji do izdaje elektronskega denarja še ni prišlo, vendar je že bilo zaslediti interes za izdajo elektronske denarnice. Zaradi vpliva, ki ga ima lahko izdajanje elektronskega denarja na vodenje denarne politike in izvajanje drugih funkcij centralne banke je pred tem potrebno vsebinsko in regulativno urediti to področje ter zagotoviti ustrezno statistično spremljanje.

V I R I I N L I T E R A T U R A:

- Poročila na osnovi Sklepa o pošiljanju podatkov o uporabi sodobnih plačilnih instrumentov, Ur. list RS št. 73/95
- Cards International, A Lafferty Group Publication, 1998, različne številke
- Report on Electronic Money, European Central Bank, Frankfurt am Main, avgust 1998
- Statistics on Payment Systems in the Group of Ten Countries, Bank for International Settlements, Basle, December 1997